

УДК 742.5:[77:75]

ПЕРСПЕКТИВА У ФОТОГРАФІЇ

СКЛЯРЕНКО Валерій, ХИНЕВИЧ Руслана,
ПРАСОЛ Станіслав, КАБАНОВ Іван
Київський національний університет технологій та дизайну, Україна
h.ruslana.v@gmail.com

Розглянуто питання спільних рис і розбіжностей фотографічних зображень і творів живопису в історичному контексті. Наведено рекомендації щодо використання різних видів перспективи в фотографічній практиці з метою отримання фотозображень з оптимальною передачею об'єму, глибини зображуваного простору.

Ключові слова: фотографічні зображення, композиція кадру, лінійна, тональна, повітряна, зворотна перспектива.

ВСТУП

Сучасна фотографія, як сфера людської діяльності, багатогранна і, водночас, неоднорідна. Фотозображення знаходять застосування в різних областях, виконуючи різноманітні завдання, по-різному відображаючи зображуваний і досліджуваний матеріал.

Але водночас, будь-які фотографічні зображення мають спільні риси. Вони створюються за допомогою подібних технічних засобів. А образотворчі засоби фотографії, в т.ч. композиція, тісно пов'язані з використанням перспективи для отримання глибини зображуваного простору.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою даного дослідження є аналіз і систематизація прийомів та засобів передачі глибини та об'єму у фотографії. Зокрема, використання різних видів перспективи для композиційної виразності фотографічних творів.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Фотографія у ході свого еволюційного розвитку отримала багато від живопису і має з ним спільні риси. Це, насамперед, двовірність площини зображення – полотна, світлочутливої матриці або плівки. І саме тому одним із важливих завдань при створенні художнього образу в різних жанрах фотографії є необхідність передачі об'єму і глибини зображуваного простору.

Результати досліджень історії живопису свідчать про перехід від паралельної перспективи (або аксонометрії) раннього Ренесансу (в картинах Ф. Брунеллескі, Ф. Анджеліко) до лінійної перспективи високого Ренесансу. Леонардо да Вінчі та А. Дюрер розробили як теорію лінійної перспективи, так і техніку практичного її використання. Наприкінці XIX ст. спостерігається зворотний перехід від лінійної перспективи до паралельної у зв'язку з переходом від реалізму до декоративізму (Г. Клімт, А. Матісс та ін.) [2]. Така ж варіативність використання різних видів перспективи притаманна і фотографії.

Фотографічні композиції, як і твори живопису та графіки, мають унікальну здатність «бути одночасно сутністю та вікном в іншу сутність, перебувати одночасно у двох просторах - двовимірному та зображеному тривимірному, що характеризується наявністю глибини» [3]. Геометричні та оптичні закономірності різних видів перспективи у фотографії, безумовно впливають на сприйняття візуальної ваги об'єктів, їх розмірів, відстані від них до глядача.

Фотографу, на відміну від живописця, не потрібно самому створювати живописне зображення - воно формується оточуючим світом і фіксується об'єктивом. Митцю залишається творчо використовувати цю обставину і обирати оптимальний варіант, зважаючи на те, що перспектива є одним із головних засобів формування композиції [1].

Унікальність фотографії полягає в тому, що відображені на папері або полотні предмети, не є буквальними копіями реального світу. У просторі площини з використанням перспективи вони живуть іншим життям, за іншими законами. Саме площина дає предметам свободу життя і стає новою реальністю, про яку говорять у зв'язку з мистецтвом. І ця нова реальність багата в чому виявляється за допомогою перспективної побудови фотографічного кадру.

Площинність і статичність фотографічного зображення, рамка видошукача і рама фотографії на стіні дають підставу говорити про можливість фотокартини з її цілісністю і завершеністю. Спроекована на площину перспективна структура простору визначає фокус уваги глядача і напрям дії візуальних сил створеного зображення. Лінії у фотографії можуть справляти відразу декілька вражень: по-перше вони «втягують» глядача в простір зображення; по-друге, вони створюють чітко виражений композиційний центр і концентрують на ньому увагу [3]. Для передачі простору та об'єму у фотографії найбільш поширеним є використання таких видів перспективи: лінійна, повітряна, тональна.

Лінійна перспектива (рис.1), пов'язана з наступними ознаками: лінійне зменшення розмірів об'єктів при їх віддаленні від спостерігача, сходження паралельних ліній до уявної лінії горизонту, перекриття фігур, зміна різкості, наявність світлотіні [4]. Лінійна перспектива обумовлена універсальними оптичними законами - розташування предметів і фігур в площині фотографії підкоряються чітким геометричним закономірностям.

Рис. 1. Приклад лінійної перспективи з двома точками сходу

Водночас, лінійна перспектива є лише наближенням до видимої реальності. Для отримання схожої на реальність перспективної проекції на

знімках використовують фотооб'єктиви з фокусною відстанню, що дорівнює діагоналі кадру. Для ще більшого ефекту використовуються ширококутні об'єктиви, які візуально роблять зображення опуклим. І навпаки, для зменшення ефекту сходження перспективних ліній застосовують довгофокусні об'єктиви, що здатні зменшити різницю величин найближчих і віддалених об'єктів.

Поняття тональної перспективи прийшло у фотографію з монументального живопису. Вперше закони цього виду перспективи пояснив Леонардо да Вінчі. Вона пов'язана з приглушенням контрасту предметів при їх віддаленні від спостерігача - вони виглядають світлішими, ніж близько розташовані. Кадри з яскраво вираженою тональною перспективою знімаються загальним або середнім планом.

Повітряній перспективі властиве зменшення чіткості контурів об'єктів з їх віддаленням від точки зору (рис. 2а). Дальній план знижує яскравість і колірну насиченість предметів. Повітряна перспектива також вважається, одночасно, і перспективою тонів, які змінюються від темних і контрастних на передньому плані до світлих і м'яких в глибині. За таким принципом можна побудувати знімок і за відсутності повітряного серпанку — шляхом світлового і композиційного вирішення кадру. Тому фотограф нерідко використовує простий прийом спеціального орієнтування глибини різко змальовуваного простору. Відповідно вибирається площина наведення на різкість і значення діафрагми, від чого залежатиме розподіл різкості по всій глибині кадру, Тональна і повітряна перспектива, на відміну від лінійної, не обумовлені оптичними законами, а пов'язані з властивостями повітряного середовища.

Зворотна перспектива застосовувалася в живописі, здебільшого, у період становлення середньовічного мистецтва: в цій техніці предмети виглядають збільшеними з віддаленням від точки зору спостерігача.

а

б

Рис. 2. Приклади фотографічної перспективи: а – повітряної, б - зворотної

Картина в даному випадку буде мати кілька ліній горизонту і точок зору. При створенні зворотної лінійної перспективи на площині центр сходження

ліній розташований не на лінії горизонту, а в точці розташування глядача. Зворотна перспектива менше розповсюджена в фотографії (рис. 26). На даний момент не існує оптичного пристрою, який в повній мірі відповідав би критеріям зворотної перспективи на повному діапазоні глибини (дистанції) зображуваного простору. В історії фотографії відомі роботи зі зворотною перспективою А. Картье-Брессона і Х. Ньютона, які робили знімки в 70-х роках ХХст. Їх можна віднести до ілюзорно-просторових типів перспективи. Один із прийомів отримання зворотної перспективи в сучасних фотокамерах полягає у використанні режимів синхронізації при тривалій експозиції. В результаті можна отримати додаткове зображення основного об'єкту на дальньому плані відмінне від переднього. Таке поєднання створює просторову глибину, що відповідає критеріям зворотної перспективи.

ВИСНОВКИ

Слід відзначити можливість використання композиційних прийомів і засобів, що сприяють передачі об'єму і глибини у фотографічних творах. При побудові кадру є доцільним: пам'ятати про двояку природу фотографії (площинна і просторова); обирати варіант проєкції об'єму на площину, що забезпечить отримання виразної і осмисленої двовимірної композиції; визначати концепцію остаточного зображення (ілюзорно-просторова, плоска або парадоксально-просторова) і засоби та методи її досягнення. Фотографія є самостійним видом мистецтва, що увібрав у собі риси живопису та графіки, і в якому створення художнього образу відбувається за допомогою синтезу технічних, образотворчих та виразних засобів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абросимова Н. В. Понятие фотографии и факторы создания художественного фотообраза. *Вестник ЛГУ им. А. С. Пушкина*, 2015. № 1. С. 215–224. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-fotografii-i-factory-sozdaniya-hudozhestvennogo-fotoobrazaz/viewer>
2. Бранский В. П. Искусство и философия. Калининград: Янтарный сказ, 1999. 704 с.
3. Вершовский А. Третье измерение: объем и перспектива в фотографии. *Фотожурнал ХЭ*. 2010. URL: <http://photoelement.ru/analysis/persp/persp.html> (дата звернення: 15.03.2022)
4. Майкл Лэнгфорд. Особенности построения кадра. URL: <http://www.compartstudio.com/photobook/19.htm> (дата звернення: 04.04.2022)

SKLYARENKO V., KHYNEVYCH R., PRASOL S., KABANOV I. PERSPECTIVE IN PHOTOGRAPHY

The question of common features and differences of photographic images and paintings in the historical context is considered. Recommendations for the use of different types of perspective in photographic practice in order to obtain photographic images with optimal transfer of volume and depth of the depicted space is presented.

Keywords: *photographic images, frame composition, linear, tonal, aerial, reverse perspective.*